

Boekverslag van 'Nooit meer slapen' van Willem Frederik Hermans – 1e druk 1966 Leeskring De Omslag – 24 april 2018

Wat wij ervan vonden:

Marné: mooi boek, met plezier gelezen, leest snel. Ze leefde mee met de hoofdpersoon.

Richtje: Heel boeiend. Had het boek 35 jaar geleden gelezen, was dood Arne vergeten. De worsteling van de hoofdpersoon, de missie mislukt maar aan het eind gloort licht.

Annelies: Heel spannend, las het in één adem uit. Medelijden met de hoofdfiguur. Heel mooi geschreven.

Paulien: had het ook eerder gelezen, was ook de dood van Arne vergeten. De eerste keer vond ze het een moeilijk boek. Ook nu werd ze er weer somber van, maar het is wel heel knap geschreven.

Nelleke: Prachtig boek. Ze dacht dat het gedateerd zou zijn, maar het is juist heel actueel.

Gerda: Boek is fantastisch mooi. Ze had juist dit nooit gelezen. De hoge verwachtingen die ze had klopten. Dit is klassieke literatuur van het begin tot het eind. Ze herkende het landschap inclusief de muggen.

Wil: Een heerlijk boek, mooie schrijfstijl. Het lijkt een reisverslag maar er is diepte. Thema's: Coming-of-age roman; concurrentiestrijd in de academische wereld; verhouding van de hoofdpersoon met zijn verongelukte vader.

Joke: Boek is een en al gevecht: gevecht met de natuur: het landschap en de muggen; gevecht met zichzelf; wat denken anderen over mij?; gevecht met zijn ouders: zijn vader die nooit carrière kon maken en zijn moeder die het nu van hem verwacht.

Over de auteur:

Willem Frederik Hermans (Amsterdam, 1 september 1921 – Utrecht, 27 april 1995) was een Nederlands schrijver van romans, novellen, verhalen, poëzie, toneelstukken en scenario's, alsmede van essays, kritieken en polemieken. Daarnaast was hij actief als fotograaf en maker van surrealistische collages. Hermans behaalde cum laude de graad van doctor in de wis- en natuurkunde (1955, fysische geografie). Hij weigerde de P.C. Hooft-prijs (1971), maar accepteerde wel de Prijs der Nederlandse Letteren (1977), die hij uit handen van de Belgische koning Boudewijn ontving. Hermans wordt met Gerard Reve en Harry Mulisch gerekend tot 'De Grote Drie', de drie belangrijkste naoorlogse Nederlandse auteurs.

Als leerling van het Barlaeus-gymnasium werkte Hermans mee aan de schoolkrant. Onder de bezetting schreef hij zowel korte verhalen als romans. De verzetsroman 'De tranen der acacia's' verscheen als feuilleton in het tijdschrift Criterium (1946) en werd bij verschijning als boek (1949) op grote schaal en overwegend gunstig besproken, waarbij het unieke talent van de jonge auteur werd erkend. De voorpublicatie van 'Ik heb altijd gelijk' (roman, 1952) veroorzaakte een proces over belediging van het katholieke volksdeel. Nationale erkenning verwierf Hermans met 'De donkere kamer van Damokles' (1958), bij verschijning door vele critici als een meesterwerk begroet.

Na zijn doorbraak concentreerde Hermans zich meer op zijn wetenschappelijke werk en schreef onder meer het boek 'Erosie' (1960). Het bijwonen van twee wetenschappelijke bijeenkomsten, in Noord-Scandinavië (1960 en 1961) vond een literaire neerslag in 'Nooit meer slapen' (1966), dat als zijn beste werk wordt beschouwd. Enkele essays uit de jaren '60 getuigden van Hermans' blijvende interesse voor de filosoof Ludwig Wittgenstein. In de Weinreb-affaire (1969-1976) ontmaskerde Hermans de naamgever als een collaborateur wiens rehabilitatie voorkomen diende te worden; het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie beslechtte de kwestie met een voor Weinreb vernietigend rapport.

Hermans' functioneren aan de Universiteit Groningen werd onderwerp van een onderzoek dat hem vrijpleitte van plichtsverzuim; toch nam hij in 1973 ontslag en vestigde zich te Parijs. De emigratie viel samen met een afname van de kritische waardering. Zijn critici vroegen critici zich af of Hermans zijn vroegere niveau nog wel kon halen en verweten hem herhaling, en gemakzucht. Ook de weinig genuanceerde standpunten uit Hermans' dagbladstukken konden niet op algemene waardering rekenen, culminerend in de ophef rond zijn officieel

bezoek aan Zuid-Afrika ondanks de culturele boycot tegen het apartheidsregime. Aan het einde van de jaren tachtig nam de waardering weer toe: 'Een heilige van de horlogerie' (1987) werd genomineerd voor de AKO Literatuurprijs 1988. In 1991 vestigde Hermans zich in Brussel. Het Boekenweekgeschenk 'In de mist van het schimmenrijk' (1993) is een omwerking van een nooit gepubliceerd manuscript uit - en over - de oorlog. Ten tijde van zijn overlijden legde Hermans de laatste hand aan de korte roman 'Ruisend gruis' (1995).

Over het boek:

De hoofdpersoon is Alfred Issendorf, student fysische geografie. Hij reist naar Oslo om luchtfoto's op te halen voor een expeditie naar Finnmarken. Daar wil hij bewijzen dat de kraters in het gebied zijn ontstaan door de inslag van meteorieten. Het is een theorie van zijn Nederlandse professor Sibbelee. Alfred heeft van Sibbelee gehoord dat professor Nummedal in Oslo de luchtfoto's heeft. Dit blijkt niet zo te zijn. Ook in Trondheim waarnaar Nummedal hem verwijst, vist Alfred achter het net.

Is dit een ongelukkige samenloop van omstandigheden? Of worden de foto's bewust niet aan Alfred gegeven? Het is onduidelijk, maar Alfreds achterdocht is groot. Als later tijdens de expeditie ineens blijkt dat een van zijn reisgenoten de luchtfoto's wel heeft, weet Alfred het zeker: de Noren willen hem van een belangrijke ontdekking in hun land afhouden.

De reisgenoten waarmee Alfred door Finnmarken trekt zijn Arne, Mikkelsen en Qvigstad. Van de laatste twee kent Alfred alleen de achternaam. Al snel is duidelijk dat Alfred de ervaring mist die de andere drie mannen wel hebben. Vooral Mikkelsen en Qvigstad zijn bekwame trekkers. Het is een barre tocht, waarbij Alfred niet of nauwelijks slaapt. Een van de redenen daarvoor is dat de zon in die tijd van het jaar niet onder gaat in Finnmarken. Verder verstoren ontelbare muggen ieder moment van rust.

Ook de uitrusting van Alfred is minder goed dan die van zijn reisgenoten. Het gevolg: Alfred loopt meestal ver achter de rest aan, krijgt de lichtste bepakking en wordt zoveel mogelijk buiten de noodzakelijk werkzaamheden gehouden. Alfred is letterlijk en figuurlijk op onvertrouwd terrein en voelt zich onzeker en ongemakkelijk. De anderen doen hun best hem te ontzien, maar Alfred wordt daardoor steeds banger dat de anderen hem vooral als lastpak en sukkel zien. Uiteindelijk trekken Mikkelsen en Qvigstad verder naar het noorden. Alfred zet samen met Arne koers richting het zuiden.

Helpen zijn Noorse collega's hem zo goed mogelijk op weg of werken ze hem juist tegen? Zien ze hem als een moedige wetenschapper of sukkel der sukkel? Alfred weet het niet, maar kan die vragen ook niet laten rusten. Ook denkt hij veel aan zijn vader, die verongelukt bij een wetenschappelijke expeditie in de Zwitserse Alpen.

Alfred en Arne krijgen een meningsverschil over de richting die ze moeten volgen. Alfred, overtuigd van zijn gelijk en zijn kompas, loopt weg van Arne. Eenmaal alleen in het verlaten landschap van Finnmarken blijkt dat hij zich heeft vergist. Faalde zijn kompas? Maakte hij zelf een waarnemingsfout? Het is niet meer te achterhalen. Als Alfred vervolgens ook nog zijn kompas verliest en zijn horloge niet meer blijkt te werken, ziet de situatie er voor hem zeer somber uit.

Ondanks zijn zorgwekkende situatie voelt Alfred zichzelf eindelijk bevrijd. Hij hoeft zich niet langer druk te maken over de vraag wat anderen van hem vinden en kan alles op zijn eigen manier en tempo uitvoeren. Van 'sukkel' verandert Alfred in een 'overlevingskunstenaar'. Het lukt hem vis te vangen en klaar te maken. Via een omweg bereikt hij het dal waar hij en Arne uit elkaar zijn gegaan. Arne heeft daar op hem gewacht, maar is in de tussentijd helaas verongelukt. Alfred heeft daardoor geen andere keus dan terug te keren naar de bewoonde wereld. Zijn onderzoek is mislukt, maar hij leeft nog.

Verslag: Joke Westerhof